

Wij ondersteunen Altena als experimentzone

Bedrijven uit de voedselketen

Bakkerij Hardeman	Oerlemans Plastics
Coöperatie Friesland Campina	Rolande LNG
De Lange Hoeve	Schouten Europe
Forward to Basics	Schouten Advies
HAK	Nutrilib
De Heus Voeders	Schouten Certification
Iveco Schouten	E. van Wijk Group
Kwettters Eieren	

Overheid

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat:

Ir. M.A.A.M. Berkelmans, Directeur Agro- en Natuurkennis

Gemeente Aalburg:

A. Naterop, burgemeester Aalburg

W. van der Hoeven, wethouder EZ

Gemeente Werkendam:

Y. de Boer, burgemeester Werkendam

M. van Oosten, wethouder EZ

Gemeente Woudrichem:

A. Noordergraaf, burgemeester Woudrichem

R. Bergsma, wethouder EZ

Wetenschap

Prof dr. ir. C.J.A.M. Termeer, hoogleraar

bestuurskunde aan De WUR en daarnaast lid van HAS

Prof. dr. Roberto H. Flören, RSM hoogleraar Familiebedrijven

en Bedrijfsoverdracht op Nyenrode Business Universiteit

SER

Wageningen

TNO LUMC

Profit en non-profit organisaties

AJK Altena Biesbosch

ANV Altena Biesbosch

Bedrijvenkring Altena

Brabants Landschap

Cigta (Coöperatieve Industrie Groentetelers Altena)

Natuurbeschermingsvereniging Altenatuur

Ondernemersplatform - Samenwerkend ALTENA

Rabobank Altena - Bommelerwaard

Regio West Brabant

Rivierenland

Stichting Altena Kennispoort - voorzitter Fons Naterop

ZLTO Altena Biesbosch

MANIFEST

De kracht van Altena

Altena sluit de voedselkringlopen door crosssectorale samenwerking en kennisdeling in duurzaam produceren en consumeren.

17 december 2018

Altena werpt zich op als experimentzone voor Nederland en daarbuiten

Willen we in de toekomst gezond, eerlijk en voldoende voedsel kunnen produceren en consumeren, dan moet ons voedselsysteem in de hele keten drastisch veranderen. En liefst zo snel mogelijk. Daarvoor slaan de bij dit manifest aangesloten partijen de handen ineen en sluiten zij de kringlopen door verbindend samen te werken, activiteiten in de keten te verbreden naar andere sectoren en kennis te delen. *Met als doel* de impact van klimaatverandering te keren door CO₂-emissies terug te dringen, verspilling van biomassa in het gehele voedselsysteem te verminderen en door gezamenlijke innovatie Nederland als kennisland van de agrarische sector te behouden en versterken.

Altena heeft alles 'in huis' om experimenteerzone te zijn voor het sluitend maken van de kringlopen. Duurzame innovaties in de voedselsector, om daarmee tegelijkertijd de biodiversiteit te vergroten. Opgedane ervaringen in en successen van de lokale aanpak kunnen als voorbeeld dienen voor de rest van Nederland en daarbuiten. Dit versterkt de positie van Nederland als ontwikkelaar en exporteur van integrale oplossingen voor klimaat slimme en ecologisch duurzame voedselsystemen.

Het unieke van Altena ligt in de parels die het gebied rijk is

Het onderscheidend vermogen van Altena, vergeleken met andere regio's in Nederland, ligt in de parels waar het gebied rijk aan is. Er heerst een gezond ondernemersklimaat en het kent een bloeiende regionale economie en een sterke arbeidsethos, waardoor het een lage werkloosheid heeft. Een aantal grote ondernemers bevindt zich in de top van hun segment die zowel de nationale als internationale markt bedient. Door haar centrale ligging is het de 'poort van Brabant' naar Holland, Midden Nederland en het Duitse achterland, zowel voor het weg- als watertransport. Altena is een aantrekkelijke en vitale plattelandsregio om te leven en te recreëren, met een unieke flora en fauna. De door rivieren afgebakende geografische zone bestaat uit een rijk gesegmenteerd landschap van natte natuur in Nationaal Park De Biesbosch, grasland, akkerbouw en bebouwde gebieden, waaronder de Hollandse Waterlinie. Er bestaat een goede samenwerking tussen de agrarische ondernemer, landschapsbeheerder en natuurverenigingen. In de waterwinning en waterberging voor Brabant, regio Haaglanden en Rijnmond speelt Altena een cruciale rol.

De sociaaleconomische positie van de agrarische ondernemers in Altena is relatief sterk

Het gebied kenmerkt zich door een goede kwaliteit en bewust gebruik van de bodem. Akkerbouw- en veeteeltbedrijven werken er met elkaar samen. In Altena is er sprake van circulaire land- en akkerbouw, biodiversiteit, en een juiste balans tussen akkerbouw en veeteelt (van oudsher kleinschalig en divers). Anders dan de meeste gebieden in Noord-Brabant waar de concentratie van intensieve veehouderij en stikstofdepositie hoog is.

Altena heeft een sterke positie in de topsector Agri & Food

De Rijksoverheid heeft negen topsectoren benoemd waar zij sterk op inzet. Eén daarvan is de topsector Agri & Food. In Altena zijn 560 bedrijven met in totaal 3.110 werkzame personen actief in de topsector Agri & Food. Dit is respectievelijk 11,1% van alle bedrijven en 16% van alle banen. Het aandeel van de topsector Agri & Food is daarmee in Altena hoger dan in West-Brabant en de provincie Noord-Brabant.

Topsector Agri & Food, vestigingen en banen, 2017

		Vestigingen	Banen
Altena (absoluut)	Absoluut	560	3.110
Altena	aandelen in het totaal	11,1%	16,0%
West-Brabant		9,3%	13,9%
Noord-Brabant		10,5%	14,3%

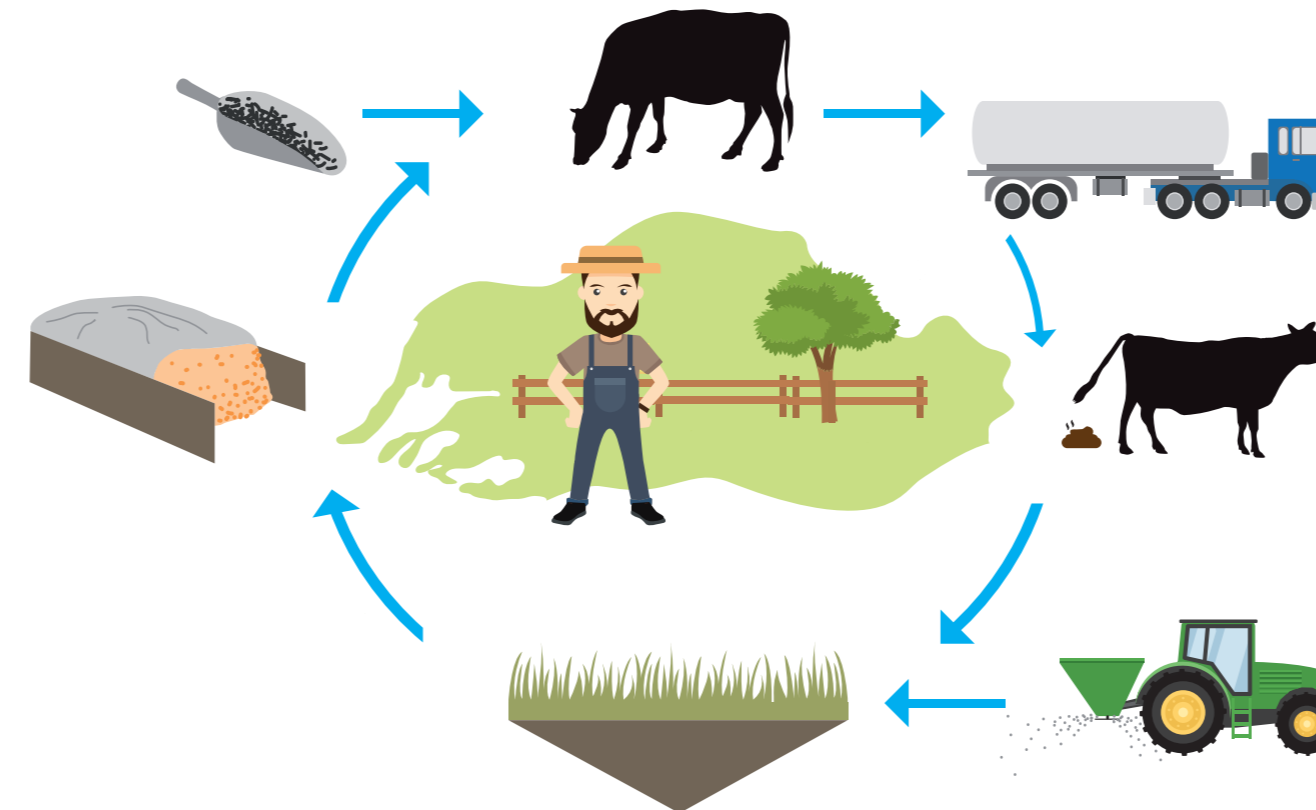
Bron: Vestigingenregister Noord-Brabant 2017

Altena is een 'blue zone' in de kiem

De saamhorigheid, het ondernemerschap en de omgevingskwaliteiten van Altena mogen er zijn. Deze kernkwaliteiten sluiten goed aan bij de omstandigheden die te zien zijn in vitale gemeenschappen op uiteenlopende plekken op de aarde. In deze zogenoemde 'blauwe zones' leven mensen opmerkelijk lang en gelukkig. Gezond en langer leven, zonder medicijnen, geen stress en het geluk delen, in Altena is dat een doel op zich geworden.

De partijen ondersteunen dit manifest uit extrinsieke, maar bovenal uit intrinsieke motivatie

De agrarische ondernemers, het bedrijfsleven, de onderwijsinstellingen en overheden die dit manifest ondersteunen, zijn bereid om zich in te spannen lokale initiatieven van Altena waar mogelijk te ondersteunen, onder de aandacht te brengen en te houden. Zij zien de noodzaak van duurzame innovatie en kennisdeling, en het belang van de transitie. Naast dat deze een gezond ondernemersklimaat bevorderen, geldt voor de partijen in Altena het rentmeesterschap als een belangrijke intrinsieke motivatie. Verantwoordelijkheidsgevoel ten opzichte van de jonge generatie en de aarde, het voeden over een aantal jaren van 10 miljard monden, het aanbieden van voedzaam voedsel en oog voor verspilling dragen eraan bij om gezamenlijk als één Altena de rol van innovator op zich te nemen. Deze rol past ook in de Toekomstvisie van de nieuwe gemeente Altena en in het beleid van andere overheden. Inwoners, ondernemers en organisaties in het gebied hebben een Toekomstvisie voor de omgeving voor de komende jaren uitgewerkt met daarin ambities opgenomen voor innovaties van de fysieke natuurlijke leefomgeving.

Lokale initiatieven krijgen de ruimte om te experimenteren

Aangezet door genoemde motivaties en overtuigd van aanwezige succesfactoren in Altena zien de partijen kansen om Altena tot experimenteerzone te maken om innovatieve duurzame concepten te ontwikkelen, te presenteren en te exploiteren. De partijen zien het ook als hun taak de bewustzijn van de burger en de retail over de noodzaak van duurzame innovaties en de afname van duurzame producten te vergroten. Om aan de slag te gaan met alle ambities en deze te verwezenlijken, zetten zij initiatieven op waaraan de agrarische ondernemers, het bedrijfsleven, de overheid, kennisinstellingen, de consument en retail deelnemen om de voedselkringloop sluitend te maken. Het streven is een open netwerk op te zetten, waarbij ook kleine lokale ondernemers zoveel mogelijk betrokken worden en een kans krijgen te participeren in de deelprojecten. De initiatieven dragen bij aan de gewenste doelstellingen en zijn eventueel geborgd in een convenant, met daarin afspraken over gewenste experimenteerzone, ondersteuning van de overheden en samenwerking met het onderwijs op alle niveaus om het maximale (leer)effect te realiseren.

Randvoorwaarden om de initiatieven te doen slagen

Experimentzone Altena vraagt de lokale, provinciale en landelijke politiek ruimte in regelgeving indien de initiatieven en het innovatieproces daarom vragen. De bij het manifest aangesloten overheden zijn daartoe bereid. Om een duurzaam en geregisseerd programma per initiatief te ontwikkelen, met een 'quick win' op korte termijn en een groter gedachtegoed voor de lange termijn, pakt de lokale overheid de faciliterende rol op en stelt zij een programmateam van medewerkers beschikbaar. Onder die voorwaarden dat het initiatief binnen 3 jaar zelfstandig kan opereren. Verder krijgen de initiatieven ondersteuning in de vorm van aangepaste regelgeving, financiële bijdrage, gelden voor onderzoek, aansluiting bij provinciale, landelijke en EU programma's.

Snel van start door 'gewoon te doen' met zes initiatieven

- 1. Initiatief dat betrekking heeft op het thema Plantaardige eiwitten en CO₂**
Schouten Europe B.V. - Henk Schouten, DGA; Rabobank Altena - Bommelerwaard - Peter Lobbezoo, Specialist Intensieve Begeleiding. Bedrijven die zich geïnteresseerd hebben aan dit initiatief: Enkco (Vivera), HAK, Schouten (GoodBite), Danone (Alpro), Rabobank, Covaco/Feedvalid, Groenberg Services.
- 2. Initiatief dat betrekking heeft op het thema Kennis over afvalstromen & voedingsstoffen en CO₂**
Kwettters eieren - John Kwettters, DGA - Jan van Esch, Nutritionist (in samenwerking met Oerlemans Plastics B.V.)
- 3. Initiatief dat betrekking heeft op het thema Biodiversiteit en CO₂**
Coöperatie Friesland Campina - Meeuwis Millenaar, Districtsbestuurder; ZLTO Altena Biesbosch - Ariaan Straver, Voorzitter; De Lange Hoeve - Herman van de Heuvel, Eigenaar; samen met een studieclub van jonge professionele agrariërs.
- 4. Initiatief dat betrekking heeft op het thema Herbruikbare/recyclebare/ biologische verpakkingen**
Oerlemans Plastics B.V. - Johan Kranenbroek, Algemeen directeur.
- 5. Initiatief dat betrekking heeft op het thema Logistiek**
E. van Wijk Group - Ad van Wijk, Bord Member; Iveco Schouten - Gijsbert van Helden, Financieel directeur; Rolande - Jolon van der Schuit, Directeur. Van LNG naar elektrisch vervoer i.s.m. sociaal werkbedrijf WAVA/GO.
- 6. Initiatief dat betrekking heeft op het thema Leefstijl en Gezondheid**
Bakker Hardeman - Gerard Hardeman, Eigenaar; Forward to Basics - Trudy Vlot, Eigenaar en Leefstijlarts.